

FIRE

Afet Riskinin Azaltılması ve İklim Değişikliğine Uyumda İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Bütünleştirilmesi için Bir Çerçeve

Yazarlar:
**Matthew Scott, Ha Nguyenb, Michael Boylandb,
Claudia Ituarte-Limaa, Natalia Biskupskab,
Pannawadee Sombooncand, Lena Franssond**

Bu resmi olmayan çeviri Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile yapılmıştır. Bu çevirinin içeriğinden yalnızca Derin Yoksulluk Ağı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

FIRE: Afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliğine uyumda insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütünleştirilmesi için bir çerçeve

Matthew Scott (Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, Lund, Sweden)

Ha Nguyenb (Stockholm Environment Institute, Bangkok, Thailand)

Michael Boylandb (Stockholm Environment Institute, Bangkok, Thailand)

Claudia Ituarte-Limaa (Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, Lund, Sweden)

Natalia Biskupskab (Stockholm Environment Institute, Bangkok, Thailand)

Pannawadee Sombooncand (AsianDisaster Preparedness Center, Bangkok, Thailand)

Lena Franssond (Swedish Civil Contingencies Agency, Stockholm, Sweden)

ÖZET

Bu makale, afet riskinin azaltılması (DRR) ve iklim değişikliğine uyum (CCA) için insan hakları temelli (HRBA) ve toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımları arasında sinerji oluşturan disiplinler arası bir çerçeve olan Hakları ve Eşitliği Bütünleştirme Çerçevesini (FIRE) tanıtmaktadır. FIRE'nin Asya'da beş yıllık bir bölgesel öğrenme ve teknik iş birliği programı boyunca nasıl geliştirildiği, test edildiği ve rafine edildiği anlatılmaktadır. Hem HRBA (insan hakları temelli yaklaşım – human rights based approach) hem de toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımlarının on yıllardır kalkınma girişimlerine yön verdiğini kabul eden bu makale, FIRE tarafından ele alınan sınırlamaları tanımlamaktadır. Sivil toplumun dezavantajlı gruplar adına değişimi savunmadaki kritik rolünü kabul ederek, devlet aktörlerinin insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ulusal ve alt ulusal düzeylerdeki faaliyetlere pratik olarak entegre etmelerini destekleyen bir çerçevenin önemini vurguluyoruz. Uluslararası standartların ve kılavuz ilkelerin bir araya getirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektiflerinin pratik faydaya vurgu yapan sistematik bir entegrasyonunu yansıtan FIRE'in, DRR, CCA ve sürdürülebilir kalkınma sonuçlarının iyileştirilmesi için devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yönetişimin çeşitli düzeylerinde kullanılabileceğini savunuyoruz.

Giriş

Boyd'un (2019) belirttiğine göre, iklim acil durumuna ve toplumsal dönüşümlere cevap vermede, insan hakları temelli yaklaşımların önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. BM Özel Raportörü tarafından geliştirilen ve 2018'de BM İnsan Hakları Konseyi'nde sunulan İnsan Hakları ve Çevre Çerçeve İlkelerine göre, devletler çevresel zorlukları ele alırken ve sürdürülebilir kalkınmayı sürdürürken insan haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlülüğüne sahiptir (Knox, 2018). Aynı şekilde, iklim değişikliğiyle mücadelede

cinsiyet eşitliğinin artırılması da önemli bir odak noktası olarak kabul edilmiştir (Dugarova, 2018). Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi ve Paris Anlaşması, insan hakları ve cinsiyet eşitliğini yol gösterici ilkeler olarak tanımlarken, bu yaklaşımların içeriği ve dönüştürücü sonuçlar elde etmek için nasıl entegre edilmesi gerektiği konusunda detaylı bir açıklama yapmamaktadır. Bu makalede, Hakların ve Eşitliğin Entegrasyonu Çerçevesi (FIRE) adlı bir kavramdan bahsedilmekte ve bu çerçevenin nasıl uygulandığına dair beş yıllık bir bölgesel öğrenme ve teknik iş birliği programı üzerinden açıklama yapılmaktadır. FIRE'nin afet riskini azaltma (DRR), iklim değişikliğine uyum (CCA) ve sürdürülebilir kalkınma sonuçlarını geliştirmek için devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yönetişimin çeşitli düzeylerinde kullanılabileceği savunulmaktadır.

FIRE, öncelikle devlet aktörlerine yönelik bir yaklaşım olup, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerini açıkça entegre etmektedir. Bu entegrasyon, uluslararası standartlar ve kılavuz ilkelerin birleştirilmesiyle geliştirilen ve feminist politik ekoloji tarafından bilgilendirilen bir çerçeve üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu çerçeve, risk değerlendirmesi, riske duyarlı arazi kullanım planlaması ve acil durum hazırlığı gibi önlemleri içeren, ulusal düzeyden alt ulusal düzeylere kadar olan afet riski azaltma ve iklim değişikliğine uyum operasyonlarının geliştirilmesi veya iyileştirilmesi için pratik bir yaklaşımı desteklemektedir.

Mevcut yaklaşımların sınırlamaları

ARA ve CCA'yla ilgili literatür, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında çeşitli kaynakları kapsamaktadır, bunlar kısa bilgi formlarından eğitim kılavuzlarına ve daha analitik akademik yayınlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Literatürdeki sınırlamalar tek tip değildir ve örnek olarak Ensor ve diğerleri (2015) ile Zaidi ve Fordham (2021) gibi çalışmalar, desteklediğimiz yaklaşıma yakın örnekler olarak gösterilebilir. Bu sınırlamaların vurgulanması, FIRE'nin güçlü yönlerinin ifade edilmesine yardımcı olmaktadır.

Birinci olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları genellikle aynı metinde ele alınsa da, bazı yaklaşımlar birini ya da diğerini daha fazla vurgulama eğilimindedir (UNDRR, 2022; UNDP, 2016; Sida, 2015; Da Costa & Pospieszna, 2015). FIRE ise bu yaklaşımları açıkça bütünleştirmektedir.

İkinci olarak, literatürde, BM İnsan Hakları Temelli Yaklaşım Ortak Anlayışı (UNDG, 2003) ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi temel metinlere sıkça atıfta bulunulmasına rağmen, uluslararası standartların ve kılavuz ilkelerin sistematik bir incelemesi tespit edilebilecek ilgili insan hakları konularının tamamını yansıtmama eğilimi

vardır. Bu makalenin ilerleyen bölümlerinde açıklandığı üzere, FIRE böyle bir süreçle geliştirilmiş ve aynı zamanda bunların uygulamaya entegre edilmesine yönelik zorluklar ve fırsatlar da dikkate alınmıştır.

Üçüncüsü, İHBA, hak sahiplerinin bakış açısından toplum düzeyindeki mücadelelere odaklanma eğilimindedir ve görev sahiplerinin bu yaklaşımları pratik olarak operasyonlara nasıl entegre edebileceğine daha az dikkat edilmektedir (bkz. Broberg & Sano, 2018). Yerel düzeyin ötesindeki kurumlarla ilişki kurarken bile (Cornwall & Molyneux, 2007) HRBA (İnsan Hakları Temelli Yaklaşım) ve toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımları, daha eşitlikçi ve hak temelli kalkınmanın önünde duran güç dinamiklerine meydan okumaya odaklanma eğilimindedir. Bu program kapsamında görüştüğümüz ulusal ve ulus-altı yetkililerden sürekli olarak alınan mesaj, bu yaklaşımların sistematik bir şekilde devlet destekli ARA ve CCA'nın bir parçası olarak entegre edilmesi için kılavuzlar, araç setleri, eğitimler ve etkili uygulamaların paylaşılmasını içeren, özellikle devletin yürütme işlevlerine göre uyarlanmış araçlara ihtiyaç olduğudur. İnsan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin devlet öncülüğündeki operasyonlara pratik entegrasyonunu kolaylaştırmak, dönüşümü geniş ölçekte sürdürmek için platformları genişletir.

Dördüncü ve beşinci sınırlamalar operasyonel standartlar ve kılavuzlarda yer almaktadır. Örnekler arasında Kurumlar Arası Daimî Komite, 2011 tarihli Doğal Afet Durumlarında Kişilerin Korunmasına İlişkin Operasyonel Kılavuz ve 2018 tarihli Sphere Standartları yer almaktadır. Bu belgelerin en önemli özelliği, uluslararası insan hakları hukukunun normatif standartlarını bütünlendirmeleridir. Bununla birlikte, bu araçların yoğun ve uzun olabilmesi ve bu nedenle özellikle alt ulusal düzeylerde hükümet programlarına kolayca entegre edilememesi bir sınırlamadır. Beşinci sınırlama, kılavuz ilkelerin ağırlıklı olarak acil durum müdahale bağlamlarına odaklanması ve risk değerlendirmesi, riske duyarlı arazi kullanım planlaması ve erken uyarı gibi DRR ve CCA'nın diğer boyutlarının benzer şekilde sağlam kılavuz ilkelerden yoksun olmasıdır.

İnsan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı düzeylerde ve ölçeklerde pratik olarak entegre edilebilmesi için hem yerel hem de ulusal aktörler için ilgili araçlar üretebilecek, uluslararası standartlar ve kılavuz ilkelerden beslenen esnek bir çerçeveye ihtiyaç vardır. İlerleyen bölümlerde, HRBA (İnsan Hakları Temelli Yaklaşım) ve toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımlarının özelliklerini tanımlıyor, ardından FIRE'ı tanıtır ve bölgesel programdan örnekler sunuyoruz. FIRE'ın, devlet öncülüğündeki operasyonel entegrasyon ile daha çok sivil

toplum aktörleri tarafından yönlendirilen girişimler arasındaki sinerjiden yararlanıldığında dönüşümsel değişime en iyi şekilde katkıda bulunabileceğini savunarak sonuçlandırıyoruz.

HRBA (İnsan Hakları Temelli Yaklaşım) özelliklerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımlarının tanımlanması

HRBA (İnsan Hakları Temelli Yaklaşım) ve toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımları arasında farklılıklardan çok daha fazla benzerlik vardır. Afet ve iklim değişikliğiyle ilgili risklere farklı şekilde maruz kalınmasına ve zarar görebilirliğe katkıda bulunan güç dinamiklerinin ayrımcı işleyişini anlamak ve dönüştürmeye çalışmak için birbiriyle ilişkili normatif, analitik ve operasyonel çerçeveler sunarlar (Wisner vd., 2004). Hesap verebilirlik, halkın katılımı, ayrımcılık yapmama ve eşitlik unsurları her iki yaklaşımın da temel özellikleridir.

İHBA, devletlerin ('görev sahipleri') devletin yetki alanında yaşayan insanlarla ('hak sahipleri') ilgili davranışlarını düzenleyen uluslararası insan hakları hukukuna açıkça dayanmaktadır. İnsan haklarının korunması için uluslararası sistem aracılığıyla geliştirilen ilkeler, standartlar ve kılavuz ilkeler bu yaklaşımın ayrılmaz bir parçasıdır. BM Ortak Anlayışı, uluslararası hukuk belgelerinin merkeziliğini teyit etmekte ve evrensellik ve devredilemezlik; bölünmezlik; karşılıklı bağımlılık ve birbiriyle ilişkili olma; ayrımcılık yapmama ve eşitlik; katılım ve içerme; hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğünü altı temel boyut olarak vurgulamaktadır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, kalkınma iş birliğine insan hakları temelli yaklaşımı şu şekilde tanımlamaktadır:

Normatif olarak uluslararası insan hakları standartlarına dayanan ve operasyonel olarak insan haklarını teşvik etmeye ve korumaya yönelik insani kalkınma süreci için kavramsal bir çerçeve. Kalkınma sorunlarının temelinde yatan eşitsizlikleri analiz etmeyi ve kalkınmanın ilerlemesini engelleyen ayrımcı uygulamaları ve adaletsiz güç dağılımlarını düzeltmeyi amaçlamaktadır (UN OHCHR, 2006, s. 15).

HRBA (İnsan Hakları Temelli Yaklaşım)'nın da bir özelliği olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı, yasalar ve politikalar, kamusal müzakere ve karar alma süreci (resmi kurumlar), sosyal ve toplumsal cinsiyet normları ve örfi kanunlar (gayri resmi kurumlar) gibi insanların eşit olmayan kırılganlıklarını ve maruziyetlerini şekillendiren faktörlere odaklanır (Kabeer, 1999).

Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının uygulanması, yasal çerçevelerin insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsese bile, resmi kurumların ve kurumsallaşmış süreçlerin kesişen dışlama ve eşitsizlik biçimleri yarattığının daha detaylı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunur. Bu dışlama ve eşitsizlik biçimleri, cinsiyet, ırk, etnik köken, kast ve diğer sosyal

kimliklere dayalı gruplar arasında ortaya çıkar. Ayrıca, sosyal normların ve uygulamaların, resmi kararları ve süreçleri nasıl etkilediğini veya geçersiz kıldığını ve sosyal gruplar arasında ayrıcalık ve dışlama yaratmak için nasıl kullanıldığını anlamamıza yardımcı olur (Djoudi & Brockhaus, 2011; Resurrección, 2013). Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı ayrıca, kadınların erkeklere kıyasla afetlerden ve iklim değişikliğinden orantısız bir şekilde etkilendiğini ve kadınların olumlu değişimin hayati unsurları olduğunu vurgular. Aynı zamanda, kadınların dayanıklılığı artırarak hanelerin ve toplulukların zarar görebilirliğini azalttığını da belirtir (Ituarte-Lima vd., 2021).

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), iklim değişikliği bağlamında DRR'nin toplumsal cinsiyet boyutlarına ilişkin 2018 tarihli 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin entegrasyonunu yansıtmaktadır ve bu karara özgü standartlar FIRE'nin geliştirilmesine ışık tutmuştur. Ensor ve diğerleri (2015), ARA ve TCDB'nin hem insan hakları hem de toplumsal cinsiyet eşitliği boyutlarını açıkça ele almakta, ancak öncelikle 'savunmasız topluluklarla katılımcı çalışmalara' odaklanmaktadır (s. 46). Dolayısıyla, burada tanımladığımız yaklaşım Ensor ve diğerlerini (2015) tamamlamaktadır, çünkü öncelikle devlet aktörlerini insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini operasyonlara pratik olarak entegre etmeleri için desteklemeye odaklanıyoruz. Aşağıda, FIRE'ı Asya'da ARA ve CCA kapsamında çalışan devlet aktörleriyle iş birliği içinde nasıl geliştirdiğimizi anlatıyoruz.

FIRE'ı Geliştirirken

FIRE'in geliştirilmesi yinelemeli bir süreçti. Çerçeveyi literatür taraması, politika analizi, çalıştay istişareleri ve başta Nepal ve Filipinler olmak üzere saha temelli araştırma faaliyetleri yoluyla hazırladık, test ettik ve geliştirdik.

BM insan hakları sözleşmesi izleme organlarının rehberliği ve yukarıda bahsedilen operasyonel kılavuzlar (ADPC, SEI, MSB & RWI, 2022) dahil olmak üzere yirmi uluslararası kılavuzda yer alan standartları birleştirmeye dayalı olarak DRR ve CCA'ya özel bir HRBA ifade ederek başladık. Bu süreç dört boyut içeren bir çerçeve ile sonuçlanmıştır: maddi, usule ilişkin, yönetim ve ayrımcılık yapmama ve eşitlik. Bu dört boyut, FIRE'nin ayrı boyutları olarak tanımlamak yerine, evrensellik, devredilemezlik, bölünmezlik, karşılıklı bağımlılık ve birbiriyle ilişkililik ile ilgili soyut ilkeleri kılavuz ve araçlara entegre ederek BM Ortak Anlayışında tanımlanan altı boyutu basitleştirmektedir. Örneğin, ARA ve CCA'da olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçlara ulaşmanın etkili ve anlamlı halk katılımına ve bilgiye

erişime bağlı olduğunu vurguluyoruz. Bu yorum, herkesin ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının birbirine bağlı, bölünmez ve medeni ve siyasi haklarla ilişkili olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bu ilkeler normatif insan hakları çerçevesinin ayrılmaz bir parçasıdır, ancak her bir pratik bağlamda sistematik olarak dikkate alınması gereken farklı operasyonel boyutlar olarak tanımlanmaları halinde çerçevenin faydasını kaybedeceğini düşündük.

Çerçeve aynı zamanda hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü gibi unsurları daha geniş bir yönetim boyutu altında toplamakta ve kapasite güçlendirme, veri toplama, bütçe ve kaynaklar gibi incelediğimiz uluslararası standart ve kılavuzlarda tutarlı bir şekilde yer alan diğer unsurları da içermektedir. FIRE'nin her bir boyutunda bir dizi unsur tespit edilmiştir (bkz. Şekil 1).

Yukarıdaki boyutlar daha sonra programda iş birliği yapan insan hakları hukukçuları ve toplumsal cinsiyet eşitliği uzmanları arasında bir dizi disiplinler arası diyalog yoluyla yeniden çerçeveselendirilmiştir. Özellikle 'yönetişim' boyutu, devletin içinde ve yanında yer alan kurumsal yapıların çeşitliliği göz önünde bulundurularak 'yönetişim sistemleri ve yapıları' olarak yeniden adlandırılmıştır. Benzer şekilde, 'maddi' boyut 'temel haklar ve eşitlik' olarak değiştirilmiştir çünkü maddi ve usuli haklar arasındaki teknik ayrım fazla hukuksaldır; toplumsal cinsiyet uzmanları ise ayrımcılık yapmama gibi hukuksal olarak daha geleneksel bir bağın ötesinde maddi 'eşitlik' hakkının vurgulanması gerektiğini savunmaktadır ve eşitlik. Benzer şekilde, 'prosedürel' boyut da 'katılım ve bilgiye erişim' olarak genişletilmiştir. konsolide belgede yansıtılan iki temel usuli hak uluslararası standartlar ve kılavuzlar ve etiketin avukat olmayanlar için daha somut.

İki ek boyut: eylemlilik ve güçlendirme ile sosyal normlar ve bağlam, toplumdaki güç asimetrisinin analizini içererek çerçeveyi geliştirir. Bu iki boyut genellikle 'hak sahibi' İHEB'lere yansıtılır, ancak CEDAW 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı dışında, bu boyutlar uluslararası yasal standartlar ve kılavuzlarda tutarlı bir şekilde ifade edilmemiştir. Kaynaklara erişim ve şiddetten korunma gibi toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımıyla yaygın olarak ilişkilendirilen unsurlar, temel haklar ve eşitlik boyutunun unsurları olarak yansıtılmaktadır.

O zamandan beri FIRE'nin altı boyutunu, Asya ve Pasifik'te Afet Risk Yönetimi Bölgesel Danışma Komitesi'nin 16. toplantısında sunduğumuz bir politika özetinde (ADPC, SEI, MSB & RWI, 2021) ilettik. Çerçeve ayrıca 2022 Afet Riskinin Azaltılması Küresel Platformu ve 2022

Asya-Pasifik Afet Riskinin Azaltılması Bakanlar Konferansı'nda da sunulmuştur¹. Bu özette alınan bilgilere göre FIRE'nin altı boyutu aşağıdaki gibidir:

Temel haklar ve eşitlik: Bu boyut, insan hakları sözleşmeleri ve daha işlevsel kılavuz ilkeler de dahil olmak üzere uluslararası standartlarda yansıtılan temel hakların hayata geçirilmesine odaklanır. Toplumsal cinsiyete dayalı sosyal ve siyasi yapıların bireysel ve grup olarak haklardan yararlanmanın yanı sıra doğal, fiziksel, sosyal ve insani kaynaklara erişimi ve bu kaynaklara sahip olmayı nasıl etkilediğini vurgular. Eşitliği kendi içinde bir amaç olarak ve uluslararası hukuk kapsamında tesis edilen ve ulusal anayasalarda yansıtılan bir hak olarak görür. Hakların gerçekleştirilebilmesi için, bireylerin ve grupların haklarını talep edebilmeleri ve görev sahiplerinin hesap verebilirliğini teşvik etmek amacıyla katılım hakkına saygı gösterilmeli, bu hak korunmalı ve yerine getirilmelidir.

Ayrımcılık yasağı: Bu boyut, cinsiyet, yaş, sınıf, kast, etnik köken, sağlık, zenginlik gibi kimliklere ve sosyoekonomik özelliklere dayalı mevcut ayrımcılık kalıplarını ve eşitsizlik nedenlerini ele almaya odaklanır. Bu eşitsizlik nedenlerinin çok çeşitli şekillerde kesiştiğini ve haklardan yararlanmanın her yönünü etkilediğini kabul eder.

Katılım ve bilgiye erişim: Bu boyut, farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine, yaşlara, yeteneklere ve geçmişlere sahip kadınların, kız çocuklarının, erkek çocuklarının ve erkeklerin haklarını şekillendiren politika/karar alma süreçlerine anlamlı, eşit, toplumsal cinsiyete duyarlı ve etkin katılımını teşvik etmeye odaklanır. Şunlara dikkat edilir:

Bilgiye toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı, sosyal açıdan kapsayıcı erişimin sağlanması

- Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızanın (FPIC) sağlanması
- Sosyal ve toplumsal cinsiyet normları, dini kurallar ve hiyerarşi, belirli kimliklere (örneğin kast, eşcinsellik, engellilik) karşı klişeler gibi katılımın önündeki görünmez engellerin belirlenmesi ve kaldırılması.
- Farklı cinsiyet kimliklerine, yaşlara, yeteneklere ve geçmişlere sahip kadınlar, kız çocukları, erkek çocukları ve erkekler için katılımı erişilebilir, sosyal olarak kapsayıcı ve güvenli hale getirecek prosedürlerin uygulanmasını sağlamak.
- Bilginin cinsiyetlendirilmiş politikasını tanımak, yani kimin bilgisi önemlidir? Hangi bilgi önemlidir? Kimin sesi önemlidir? Hangi sesleri ne zaman dinleriz?

---

¹ Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=uFzjRCfAA4Y> (Erişim tarihi 3 Ağustos 2022)

Yönetişim sistemleri ve yapıları: Bu boyut üç tür sistemin geliştirilmesi ve/veya iyileştirilmesine odaklanmaktadır:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan haklarına ilişkin uluslararası standartlara ve kılavuz ilkelere dayanan ARA ve dayanıklılık inşasına ilişkin kanun, politika ve prosedürler.

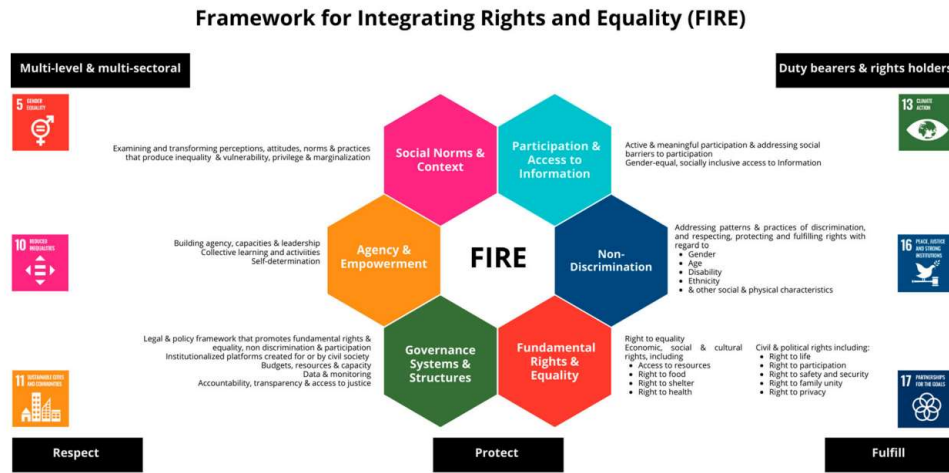

Figure 1. Framework for Integrating Rights and Equality (FIRE).

Şekil 1. Haklar ve Eşitliğin Bütünleştirilmesi Çerçevesi (FIRE).

- Başta dezavantajlı veya marjinal gruplara mensup olanlar olmak üzere insanların söz haklarını kullanmalarını, katılımlarını ve hak ve yetki talep etmelerini sağlayan karar alma ve hesap verebilirlik kurumları
- Sivil toplumun, özellikle de dezavantajlı ve marjinal grupların haklarını dile getirmeleri ve bu hakların hayata geçirilmesini takip etmeleri için çeşitli platformlar.

Sosyal statü (örneğin cinsiyet, yaş, sınıf, kast, etnik köken, sağlık) temelinde kurumsallaşmış dışlanmanın tespit edilmesine ve ele alınmasına dikkat edilir.

Vekalet ve güçlendirme: Bu boyut, hak sahiplerinin, özellikle de dezavantajlı ve marjinal grupların haklarını ve yetkilerini kullanma ve haklarını ve yetkilerini şekillendiren kararları ve politikaları etkileme becerilerini artırmaya odaklanır. Şunlara dikkat edilir:

- Temsiliyet, kapasite ve liderliğin tanınması ve güçlendirilmesi
- Kolektif öğrenme ve eylemlerin teşvik edilmesi

Sosyal normlar ve bağlam: Bu boyut, kırılganlığa katkıda bulunan haklar, yetkiler ve seslerdeki eşitsizlikleri şekillendiren sosyal ve toplumsal cinsiyet normlarının dönüştürülmesine odaklanmaktadır. Şunlara dikkat edilir:

- Geleneksel normlar, uygulamalar ve sosyal süreçler tarafından aile, topluluk ve sosyal gruplar içinde eşitsizlik ve savunmasızlığın, ayrıcalık ve marjinalleştirilmenin üretiminin incelenmesi
- Eşitsizlik üreten algıların, tutumların, normların ve uygulamaların dönüştürülmesi
- Temel hakların kullanılmasını destekleyen sosyal normların ve elverişli koşulların tanınması

Daha sonra FIRE'ın bir görselleştirmesini geliştirdik ve program süresince üretilen ilgili araçları rafine ettik ve güncelledik². Şekil 1'de gösterildiği gibi FIRE, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH'ler) kesişen insan hakları boyutunu, SKH 5 (toplumsal cinsiyet eşitliği), SKH 10 (eşitsizliklerin azaltılması), SKH 11 (sürdürülebilir şehirler ve topluluklar), SKH 13 (iklim eylemi), SKH 16 (barış, adalet ve güçlü kurumlar) ve SKH 17 (ortaklıklar) gibi belirli hedeflerle, ARA ve CCA bağlamında birleştirmektedir.

FIRE'in ARA ve CCA'da Uygulanması

Diğer uygulamaların yanı sıra, Nepal'deki nicel risk değerlendirme metodolojilerinde iyileştirmeler önermek ve Nepal ve Filipinler'deki arazi kullanımı planlama kılavuzlarının hak ve eşitlik ilkelerini ne ölçüde yansıttığını değerlendirmek için FIRE'ı kullandık. Asya'daki sekiz ülkede hükümet ve sivil toplumdan uygulayıcılar için acil durumlara müdahale hazırlığına odaklanan bölgesel bir eğitim kursu verdik (APP, ADPC & RWI, 2022a).

Risk değerlendirme metodolojilerinde FIRE'ın kullanılması, maruziyet ve kırılganlığın sosyal boyutunun sistematik olarak dikkate alınmasını önermekte ve daha kapsayıcı, cinsiyet eşitliğine dayalı ve hak temelli müdahaleler için nüfus gruplarıyla ilişkili veya bu gruplara özgü duyarlılıkların analiz edilmesini teşvik etmektedir. FIRE'ı, Nepal'deki ulusal hükümete, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları hususlarını Hassasiyet ve Risk Değerlendirme Çerçevesi ve Göstergelerine entegre etme konusunda tavsiyelerde bulunmak için kullandık.

---

² Araçlar <https://rwi.lu.se/blog/building-resiliencethrough-inclusive-and-climate-adaptive-disaster-risk-reduction/> adresinde bulunabilir. (Erişim tarihi 2 Ağustos 2022)

Örneğin, "tuvalete erişim için metre cinsinden mesafe" nicel göstergesinin "cinsiyete göre ayrıştırılmış güvenli ve erişilebilir sanitasyona erişim için metre cinsinden mesafe" olarak revize edilmesini tavsiye ettik çünkü kadınların ve kız çocuklarının güvenli ve erişilebilir sanitasyon hizmetlerine erişimi, menstrüasyonlarını hijyenik ve onurlu bir şekilde yönetebilmeleri için kilit öneme sahiptir.

Arazi kullanım planlaması bağlamında FIRE, örneğin ilgili güçlü ve zayıf yönlerin vurgulanmasına yardımcı olur, kadınların karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek ve barınma, çalışma, eğitim haklarını dengeleme ihtiyacı ve hareket özgürlüğüne karşı koruma yükümlülüğü insanları ve mülkleri afet riskinden korur.

Planlı yer değiştirme bağlamında tehlikeye açık alanlardan uzaktaki gayri resmi yerleşim yerlerinde, FIRE, uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda yaşam, barınma ve mülkiyet hakları arasındaki olası gerilimlerin ele alınmasına ve bilinçli kararlar almak için farklılaştırılmış toplumsal cinsiyet perspektiflerinin dikkate alınmasına katkıda bulunabilir.

Müdahale için acil durum hazırlığı bağlamında, hükümetin dilini konuşamayan, okuyamayan veya dijital teknolojiye erişimi olmayan insanlara ulaşmak için iletişimi uyarlayan erken uyarı sistemleri hayat kurtarabilir. Bölgesel eğitim kursunun bir parçası olarak geliştirilen bir vaka çalışması, engelli örgütlerinin erken uyarı sistemlerinin tasarlanmasındaki dönüştürücü rolünü vurgulamaktadır (APP, ADPC & RWI, 2022ba).

Sonuçlar

İnsan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik mevcut yaklaşımlar öncelikle dezavantajlı gruplara ve bu grupların resmi ve gayri resmi güç yapıları karşısında nasıl güçlendirilip desteklenebileceklerine odaklanmaktadır. Devletlerin insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini mevcut operasyonel DRR ve CCA yaklaşımlarına pratik olarak nasıl entegre edebileceklerine çok daha az dikkat edilmiştir. FIRE bu boşluğu, afet ve iklim riskine karşı farklı maruziyetleri, kırılganlıkları ve kabiliyetleri şekillendiren kritik sosyal normları ve bağlamı gözden kaçırmadan, insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini entegre eden araçların geliştirilmesine rehberlik ederek, bu alanda halihazırda geçerli olduğu kabul edilen uluslararası normatif ve operasyonel standartların ve kılavuzların sistematik bir şekilde birleştirilmesinden yetki alan bir şekilde ele almaktadır.

Girişimler tüm boyutlardan ve unsurlardan aynı anda yararlanma ihtiyacı hissetmeyebilir (Ensor vd., 2015), ancak FIRE, devlet öncülüğündeki operasyonları ve sivil toplum girişimlerini destekleyebilecek erişilebilir bir referans noktası sağlar.

İnsan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konuları, ARA ve CCA alanlarında çalışanlar da dahil olmak üzere devlet aktörleri için hassas olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, alt ulusal düzeyden bölgesel düzeye kadar geniş kapsamlı etkileşimlerimizde, aktörlerin FIRE boyutları ile Sendai Çerçevesi, Paris Anlaşması ve SKH'lerdeki öncelikler arasındaki ilişkiyi nasıl kolayca takdir ettiklerini sürekli olarak not ettik. Devlet aktörlerinin insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgilenme biçimleri, sivil toplum aktörlerinin dönüşümsel değişimi savunma biçimlerinden genellikle farklı olacaktır. Bu nedenle, Nelson'ı (2007) takip ederek, sivil toplum aktörlerinin sürdürülebilir kalkınma bağlamında insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek için daha fazlasını yaptıklarını kabul etsek de, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini alt ulusal düzey de dahil olmak üzere operasyonel aktörler için erişilebilir ve ilgili bir şekilde pratik olarak entegre etmek için devlet aktörleriyle birlikte çalışmanın da gerekli olduğuna inanıyoruz. Bu tamamlayıcı yaklaşımlar arasındaki sinerji, dönüşümü katalize edebilir.

Teşekkür

Bu makalede açıklanan görüşler, Asya'da uluslararası düzeyden alt ulusal düzeylere kadar bir dizi aktörle gerçekleştirilen kapsamlı etkileşimin ürünüdür. Yazarlar onların katkılarına takdir etmektedir. Programa destek Sida tarafından "Asya-Pasifik'te Kapsayıcı ve İklim Uyarlanabilir Afet Risk Azaltımı Yoluyla Dayanıklılık Oluşturma" programı kapsamında sağlanmıştır.

Açıklama beyanı

Yazar(lar) tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansman

Bu çalışma Sida tarafından desteklenmiştir: [Hibe Numarası].

Katkıda bulunanlar hakkında notlar

Matthew Scott, afetler ve yerinden edilme konularında kıdemli araştırmacıdır ve İsveç'in Lund kentindeki Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nde insan hakları ve çevre tematik alanını yönetmektedir.

Ha Nguyen Stockholm Çevre Enstitüsü'nde araştırma görevlisidir. Çalışmaları tarım, sürdürülebilir kaynak yönetimi, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliğine uyum ve enerji dönüşümü gibi birçok tematik alanda toplumsal cinsiyet, sosyal adalet ve güçlendirme konularının kesişimi üzerine odaklanmaktadır.

Michael Boyland, SOAS, Londra Üniversitesi'nde doktora adayıdır. Araştırmaları Güneydoğu Asya bağlamlarında çocuk ve gençlik merkezli iklim ve kalkınma üzerine odaklanmaktadır. Daha önce SEI Asya'da araştırmacı olarak afetler, iklim değişikliği ve sosyal eşitlik konularında çalışmıştır.

Claudia Ituarte-Lima, uluslararası biyoçeşitlilik, iklim değişikliği, insan hakları hukuku ve politika oluşturma konularında doğrudan deneyime sahip uluslararası bir kamu avukatı ve akademisyendir. Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nde insan hakları ve çevre tematik lideri ve kıdemli araştırmacıdır.

Natalia Biskupska, Stockholm Çevre Enstitüsü'nün Bangkok'taki Asya Merkezi'nde Program Yöneticisi olarak görev yapmakta ve merkezin Toplumsal Cinsiyet, Çevre ve Kalkınma Kümesi ile İklim Değişikliği, Afetler ve Kalkınma Kümesini ve SEI'nin Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sosyal Eşitlik ve Yoksulluk Programını koordine etmektedir.

Pannawadee Somboon, Bangkok'ta bulunan Asya Afet Hazırlık Merkezi'nde (ADPC) Kıdemli Proje Yöneticisidir. Afet risk yönetimi, kapasite geliştirme ve afet riskinin azaltılmasının kalkınma planlamasına dahil edilmesi konularında 12 yılı aşkın profesyonel deneyime sahiptir. Politika düzeyinde müdahaleler, risk yönetişiminin güçlendirilmesi, okul güvenliğinin teşvik edilmesi ve toplum liderliğindeki girişimlerin desteklenmesi de dahil olmak üzere Asya'daki farklı ülkelerde uygulanan çeşitli DRR projeleri ve programlarını yönetmiş ve bunlara teknik girdiler sağlamıştır. Son görevlerinden bazıları, kapsayıcı ve hak temelli yaklaşımların ARA ve dayanıklılık inşasında ön plana çıkarılmasına odaklanmaktadır.

Lena Fransson, insani yardım ve dayanıklılık projelerinde kapasite geliştirme ve e-öğrenme konularında çalışmış bir toplumsal cinsiyet uzmanıdır. Çalışmalarını işbirlikçi yaklaşımlar, kesişimsellik, normlara ve statükoya meydan okuma üzerine inşa ederek dönüştürücü değişime odaklanmaktadır.

Referanslar

ADPC, SEI, MSB ve RWI. (2021). Afet risk azaltımı ve iklim dayanıklılığında hak ve eşitliğin entegrasyonu, Erişilebilir: <https://rwi.lu.se/wpcontent/uploads/2021/11/FIRE-BRDR-implementation-brief.pdf>

(Erişim tarihi: 2 Ağustos 2022)

ADPC, SEI, MSB ve RWI. (2022). Afet risk azaltımı ve iklim dayanıklılığında hak ve eşitliğin entegrasyonu: Temel uluslararası standartlar ve kılavuzlar, Erişilebilir: <https://rwi.lu.se/blog/building-resiliencethrough-inclusive-and-climate-adaptive-disaster-risk-reduction/>

(Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022)

APP, ADPC ve RWI. (2022a). Erken uyarı, tahliye ve kamp yönetimine hak temelli ve kapsayıcı yaklaşımlar konusunda bölgesel eğitim kursu, Erişilebilir: <https://rwi.lu.se/blog/building-resiliencethrough-inclusive-and-climate-adaptive-disaster-risk-reduction/>

(Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022)

APP, ADPC ve RWI. (2022b). Erken uyarı, tahliye ve kamp yönetimine hak temelli ve kapsayıcı yaklaşımların örnek vakalarının derlemesi, Erişilebilir: <https://rwi.lu.se/blog/building-resilience-through-inclusiveand-climate-adaptive-disaster-risk-reduction/> (Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022)

Boyd, D. (2019). Güvenli, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrenin keyfini çıkarmayla ilgili insan hakları yükümlülükleri konusunda Özel Raportörün raporu (A/HRC/40/55).

Broberg, M., ve Sano, H. (2018). Uluslararası kalkınma alanında hak temelli bir yaklaşımda güçlü ve zayıf yönler - pratik deneyimlere dayanan bir kalkınma yardımına hak temelli yaklaşımın analizi. Uluslararası İnsan Hakları Dergisi, 22(5), 664. <https://doi.org/10.1080/13642987.2017.1408591>

CEDAW. (2018). İklim değişikliği bağlamında cinsiyetle ilgili afet risk azaltımının genel tavsiyesi No. 37 (CEDAW/C/GC/37).

Cornwall, A., ve Molyneux, M. (2007). Hakların politikası - feminist praksis için ikilemler: Bir giriş. Üçüncü Dünya Çalışmaları, 27(7), 1175–1191. <https://doi.org/10.1080/01436590600933255>

Da Costa, K., ve Pospieszna, P. (2015). İnsan hakları ve afet risk azaltımı arasındaki ilişkinin yeniden ele alınması: Tartışmaya hukuki perspektifi getirme. *Uluslararası İnsani Hukuk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 64–86. <https://doi.org/10.1163/18781527-00601005>

Djoudi, H., ve Brockhaus, M. (2011). İklim değişikliğine uyum cinsiyet açısından tarafsız mıdır? Kuzey Mali'deki hayvancılığa ve ormana bağımlı topluluklardan çıkarılan dersler. *Uluslararası Ormancılık İncelemesi*, 13(2), 123–135. <https://doi.org/10.1505/146554811797406606>

Dugarova, E. (2018). Cinsiyet eşitliği, SDG'leri gerçekleştirmek için bir hızlandırıcı olarak, (UNDP ve UN Women) Erişilebilir: <https://www.undp.org/publications/gender-equality-accelerator-achieving-sdgs> (Erişim tarihi: 1 Kasım 2021)

Ensor, J., Park, S. E., Hoddy, E., ve Ratner, B. (2015). Uyarlanabilirlik konusunda hak temelli bir perspektif. *Küresel Çevre Değişikliği*, 31, 38–49. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.12.005>

Inter-Agency Standing Committee. (2011). Doğal afet durumlarında kişilerin korunması konusunda operasyonel yönergeler.

Ituarte-Lima, C., Bernard, V., Paul, D., San, S., Aung, M. M., Dany, C., Chavisschindha, T., Paramita, D., Aung, T. M. ve Saenphit, N. (2021). Antroposen çağında refah ve yeşillik: Güneydoğu Asya'da sağlıklı bir çevreye hakkın insan hakkı. Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü.

Kabeer, N. (1999). Kaynaklar, ajanlık, başarılar: Kadınların güçlenmesinin ölçümü üzerine düşünceler. *Gelişme ve Değişme*, 30(3), 435–464. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>

Knox, J. (2018). İnsan hakları ve çevre üzerine çerçeve prensipler (A/HRC/37/59).

Nelson, P. (2007). İnsan hakları, Milenyum Kalkınma Hedefleri ve kalkınma işbirliğinin geleceği. *Dünya Kalkınma*, 35(12), 2041–2055. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.02.006>

Resurrección, B. P. (2013). İklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma gündemlerinde sürekli kadın ve çevre bağlantıları. *Kadın Çalışmaları Uluslararası Forumu*, 40, 33–43. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.03.011>

Sida. (2015). Çevre ve iklim değişikliğine hak temelli bir yaklaşım, Erişilebilir: <https://cdn.sida.se/app/uploads/2021/05/06091537/human-rights-based-approach-environment-climate-change.pdf> (Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022)

Sphere Association. (2018). Sphere el kitabı: İnsani yanıtta insan hakları beyannamesi ve minimum standartlar (4. baskı). Pratik Eylem.

UN OHCHR. (2006). Kalkınma işbirliğinde hak temelli bir yaklaşıma ilişkin sıkça sorulan sorular, Erişilebilir: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf> (Erişim tarihi: 19 Temmuz 2022)

UNDG. (2003). Kalkınma işbirliğinde hak temelli yaklaşım: BM ajansları arasında ortak bir anlayışa doğru, Erişilebilir: <https://unsdg.un.org/resources/human-rights-based-approach-development-cooperation-towards-common-understanding-among-un> (Erişim tarihi: 19 Temmuz 2022)

UNDP. (2016). Cinsiyet, iklim değişikliği uyum ve felaket risk azaltma, Erişilebilir: <https://www.undp.org/publications/gender-and-climate-change> (Erişim tarihi: 2 Ağustos 2022)

UNDRR. (2022). Politika özeti: Cinsiyete duyarlı afet risk azaltma, Erişilebilir: <https://www.undrr.org/publication/policy-brief-gender-responsive-disaster-risk-reduction> (Erişim tarihi: 19 Temmuz 2022)

Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T. ve Davis, I. (2004). Risk altında: doğal tehlikeler, insanların savunmasızlığı ve felaketler (2. baskı). Routledge.

Zaidi, R. Z. ve Fordham, M. (2021). Sendai çerçevesinin eksik yarısı: Küresel felaket risk azaltma politikasının uygulanmasında cinsiyet ve kadınlar. *İlerleme Disaster Science*, 10, 100170. doi:10.1016/j.pdisas.2021.100170